

Putnošana Sausajā Daugavā (1992–2017)

RUSLANS MATROZIS,
matruslv@inbox.lv

Turpinot publicēt ornitofaunas pārskatus par labākajām ūdeņu putnu vērošanas vietām Rīgā un tās tuvākajā apkārtnē (Matrozis 2014, 2015, 2016), šajā rakstā apkopotas ziņas par Sausās Daugavas ornitofaunu un tās pārmaiņām pēdējos 25 gados. Putnošana Sausajā Daugavā vēl nav tik populāra kā netālu esošajā Dārziņu attekā vai Daugavas posmā no Rīgas HES līdz Dienvidu tiltam, kaut gan vairākām sugām tieši Sausās Daugavas seklie posmi ir piemērotāka dzīves vieta, kur novērotas lielas koncentrācijas. Tāpēc ar šo rakstu autors gribētu pievērst uzmanību šai ūdenstilpei, aprakstot mūsu zināšanas par putnu sastopamību Sausajā Daugavā kopš 20. gs. 90. gadu sākuma.

Vietas apraksts

Sausā Daugava ir Daugavas upes sānteka, kuru no upes pamatgultnes atdala Doles sala. Vēsturiski Sausās Daugavas kopgarums ir bijis 12,5 km, tā tecēja gar Doles salas rietumu malu no Raušiem/Mārtiņsalas dienvidos līdz Annuškai/Gīpšustūrim ziemeļos. Upes gultne šajā rajonā ir ar dolomīta pamatni, Sausajā Daugavā kādreiz ir bijušas deviņas krāces/sēkļi un divas salas (t.s. Baltsēklis, citās kartēs atzīmēts ar nosaukumu Ēģiptes sēklis) leņpus Doles muižas. Literatūrā norādīts, ka 18. gs. pāri Sausajai Daugavai no

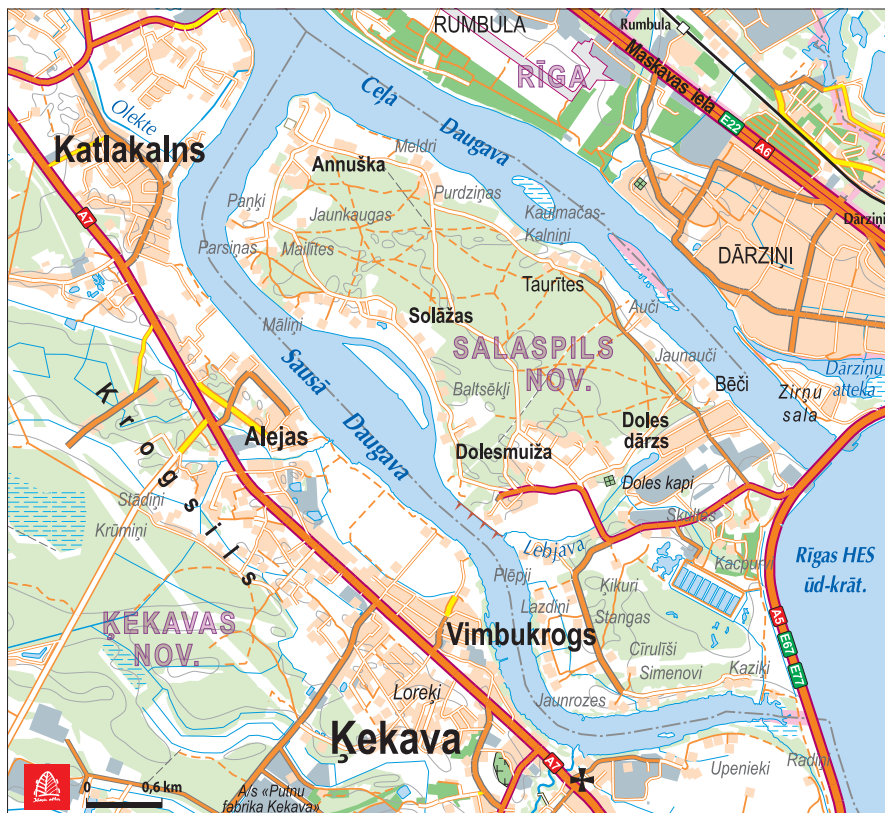
Doles salas augšgala līdz Šķībijam krogam Daugavas pretējā krastā ticis uzcelts dambis, lai palielinātu ūdens līmeni sāntekā gar Doles salas austrumu pusi, kas vietām arī bijusi visai sekla un vasarā kuģošanai un plostošanai reizēm pat nepiemērota. Pēc aizsprosta uzcelšanas ūdens līmenis kreisajā – rietumu – sāntekā ir samazinājies, bet labajā palielinājies, no tā arī cēlušies pašreizējie abu Daugavas posmu nosaukumi – Ceļa Daugava (no vārda “ceļš” – kuģošanai, plostošanai) un Sausā Daugava. Pēc kāda laika plūdos šis dambis tika sagrauts, bet sāntekas nosaukums

palicis nemainīgs līdz mūsdienām, neskatoties uz to, ka plašsaziņas līdzekļos laiku pa laikam tika izteikti priekšlikumi to saukt citādi, piemēram, par Doles Daugavu (jo upe tek gar Doles muižu), uzsverot, ka pēc dambja nojaukšanas ūdens līmenis Doles salas abās pusēs ir visai līdzīgs (Dreimanis 1936). Plašākai sabiedrībai Sausā Daugava bija pazīstama kā laba zivju ķeršanas vieta – no augusta līdz decembrim šeit ķēra nēģus un lašus speciālajās koka konstrukcijās (tačos), kas bija uzceltas seklumos. Ilgu laiku zvejniecība Sausajā Daugavā bija vietējo iedzīvotāju labas peļņas avots.

Foto: R. Matrozis

Pēdējās desmitgadēs Sausās Daugavas seklie posmi vietām pamatīgi aizauguši ar meldriem, ar to nodrošinot ūdensputniem labas ligzdošanas un barošanās vietas. Attēlā posms pie Doles muižas (muzeja). Aviouzņēmums, 09.06.2003.

20. gadsimtā Sausās Daugavas gultni cilvēki kardināli pārveidoja, pielāgojot saimnieciskajām vajadzībām. Lai izveidotu tvaikonīšu ūdensceļu pa Sauso Daugavu, saspridzināja krāces pie Annuškas/ Katlakalna, Doles salas pusē izveidoja piestātņi “Annuška”, kā arī vairākas citas piestātnes abos upes krastos. Sākot ar 20. gs. 20. gadu beigām, bezledus periodā šeit regulāri kursēja kuģi pa maršrutu: Rīga–Dole–Ķekava–Klanģukalns. Tieši pie Doles Paegļa kroga notika pasažieru pārsēšanās no viena kuģa uz otru, jo upes gultne šeit bija visai sekla, ar kuģi to nevarēja šķērsot. Tāpēc 1936. gada augustā notika gultnes spridzināšanas darbi, lai padarītu šo upes posmu par kuģojamu bez pārsēšanās.

Jau no 20. gs. 20. gadiem tika izstrādāti Daugavas hidroelektriskās spēka stacijas projekti (Rezevskis 1923; Efferts 1942), lai nodrošinātu Rīgai stabilu elektroenerģijas padevi. Par labāko vietu inženieri bija izraudzējušies Doles salas dienvidu galu, kur plānoja ar dambi aizšķērsot seklos Ceļa Daugavas un Sausās Daugavas posmus. Praktiski šie darbi tika veikti tikai 1966.–1974. gadā, kad,

izveidojot Rīgas HES ūdenskrātuvi, tika applūdināta Doles salas dienvidu daļa, Sauso Daugavu atdalot ar apmēram 10–12 metru augstu aizsprostu. Pašlaik Sausās Daugavas garums ir 8,2 km, baseina platība 282,9 km², bet upes platums no 200 līdz 350 metriem. Faktiski tā ir pārveidota par vecupi. Pie ūdenskrātuves aizsprosta pa t.s. Bērzes kanālu tiek novadīti filtrācijas ūdeņi no aizsprosta drenāžas būvēm. No Doles salas puses Sausajā Daugavā ietek Lebjavas upīte, bet no pretējās puses – Ķekaviņa un Titurga. Sausās Daugavas tecējuma režīms un līmenis saistīts ar Rīgas HES darbības ritmu, reizēm veidojas pat pretstraume. Samazinoties ūdens caurtecei un pieaugot notekūdeņu apjomam no tuvākajām apdzīvotajām vietām, vairāk nekā 40 gadu periodā Sausā Daugava pamatīgi aizaugusi ar ūdens veģetāciju, vasarā vietām tiešām atgādinot seklu vecupi. Mūsdienās Doles salas pusē piekrastes teritorija pamatīgi apbūvēta ar privātmājām, bet otrā pusē atrodas Ķekavas novada vairākas apdzīvotās vietas (Ķekava, Alejas, Vimbukrogs un Katlakalns). Pēckara gados kuģu satiksme pa Sauso Daugavu tika atjaunota, pēc

Rīgas HES aizsprosta uzcelšanas 20. gs. 70.–80. gados kuģi kursēja tikai līdz Annuškas piestātnei, bet 20. gs. 90. gadu sākumā šo maršrutu slēdza.

Pēc autora novērojumiem, 20. gs. 90. gados cilvēku aktivitātes Sausajā Daugavā vairāk bija saistītas ar makšķerēšanu, bet, sākot ar 21. gs. pirmo gadu desmitu, pieaudzis atpūtnieku skaits, kuri izmantoja motorizētus ūdens transportlīdzekļus (motorlaivas, jahtas, ūdens motociklus) un siltajā gadalaikā regulāri iztraucēja ūdensputnus. Rezultātā tas negatīvi ietekmēja vairāku sugu (meža pīļu, lauču, u.c.) izvēli par labu spalvu maiņai vai ilgstošas atpūtai un barības meklēšanai Sausajā Daugavā. Ūdensputnu medības Sausajā Daugavā ir aizliegtas, tāpēc periodā no augusta līdz oktobrim daudzu sugu pīles izmanto iespēju šeit “mierīgi” pavadīt kādu laiku. Pāri Sausajai Daugavai no Rīgas HES puses novietota augstsprieguma elektrolīnija, kurā laiku pa laikam, īpaši ziemā, iet bojā paugurknābja gulbji, ietriecoties vados.

Seklie un vietām ar augāju pamatīgi aizaugušie Sausās Daugavas posmi un bagātā barības bāze (zivis, abinieki, bezmugurkaulnieki) visos gadalaikos piesaista daudzas ar ūdeņiem saistītas putnu sugas. Mazliet augšpus no Doles muižas atrodas seklākā upes vieta – sēklis ar dolomīta pamatni (Doles krāces jeb “Doles augškauls”), kas šaurākajā vietā nodrošina ūdens virmošanos un straumi, tāpēc arī ziemā šis posms (ap 100 metru) nekad neaizsalst, pat bargākajā salā. Līdzīgs efekts novērots arī augšgalā, kur upē ietek strauji ūdeņi no Bērzes kanāla un gar krastu atrodas vairāki avotāji. Visi šie apstākļi nodrošina iespēju Sausajā Daugavā regulāri pārziemot vairākiem simtiem, reizēm arī līdz tūkstošiem daudzu sugu ūdensputnu īpatņiem.

Materiāls un metodika

Neskatoties uz atrašanos pie Rīgas, vēsturiskā informācija par savvaļas putnu novērojumiem

foto. R. Matrozis

Doles krāces – nozīmīga ūdeņu putnu ziemošanas vieta Sausajā Daugavā, 02.01.2010.

Sausajā Daugavā ir zināma tikai kopš 20. gs. 80. gadu otrās puses, kad Katlakalnā dzīvojošais Ainis Platais sāka šeit veikt ornitoloģiskus novērojumus. Pirms tiem autoram izdevās atrast tikai vienu vēsturisku novērojumu (sk. krastu čurkstes aprakstu). Sākot ar 20. gs. 90. gadiem visai neregulāri Sauso Daugavu apmeklēja arī citi putnu vērotāji, galvenokārt ziemas sezonās. Līdz šim faunistiskās ziņas par putniem Sausajā Daugavā publicētas autora rakstā par putnošanu Dārziņos un Doles salā, neizdalot novērojumus pa vietām (Matrozis 2006), gadījuma informācija par atsevišķām putnu sugām atrodamas arī dažās citās publikācijās (Opermanis 1997; Matrozis 2009; Kuročkins, Matrozis 2010).

Šā pārskata sastādīšanā tika izmantoti autora veikti putnu novērojumi Sausajā Daugavā pēdējos 25 gados (periodā no 12.01.1992. līdz 04.03.2017.), kopā veiktas 176 uzskaites (no 1 līdz 25 uzskaitēm gadā), putni vēroti/skaitīti galvenokārt no Doles salas puses, retāk – no Rīgas HES aizsprosta puses pie augšgala, reizēm Doles krāces apmeklētas arī no Vimbukroga

pusēs. 20. gs. 90. gados (visos gadalaikos) veiktas maršruta uzskaites, kājām izstaigājot Doles krāces, seklumu pie Annuškas un posmu pie HES aizsprosta, bet vēlākajos gados pastaigu maršruti šajos upes posmos veikti galvenokārt tikai ziemas periodos, kad upē ir izveidojusies stabila ledus sega. Citos gadalaikos kopš 2000. gada ūdensputni tiek skaitīti galvenokārt no krasta, izmantojot binokli (8–15x), reizēm arī teleskopu (20–60x). Viena ūdensputnu uzskaitē Rīgā un tās apkārtnē (tai skaitā arī virs Sausās Daugavas) veikta no helikoptera (09.06.2003., putnus skaitīja J.Vīksne, M.Janaus un R.Matrozis). Norādītajā 25 gadu periodā uzskaites veiktas visos gadalaikos, bet visvairāk – no novembra līdz martam (120 ekskursijas jeb 68%), savukārt, dalījums pa gadu desmitiem: 20. gs. 90. gados – 84 uzskaites, 21. gs. pirmajā gadu desmitā – 77, bet otrajā – 15.

Autora veikto putnisko ekskursiju mērķi bija dažādi. 20. gs. 90. gados tās notika putnu vērošanas un gredzenošanas nolūkos, apmeklējot Doles salu un pie reizes apskatot arī Sauso Daugavu. Savukārt ziemas

mēnešos, kopš 1992./93. gada sezonas, īpaša uzmanība veltīta šeit ziemojošajiem paugurknābja gulbjiem – regulāri veikts skaita monitorings, kā arī gredzenošana un gredzenu lasīšana, pie reizes pierakstot arī ziņas par citiem novērotajiem putniem. Ziemas periodos apmeklēti galvenokārt divi nekad neaizsalstoši upes posmi – pie augšgala un Doles krāces, bet bezledus periodā – arī posms pie Annuškas un lejpus Doles muižas. Sākot ar 21. gs. otro gadu desmitu, kad ziemojošo paugurknābja gulbju skaits stipri samazinājās, arī uzskaites notika visai neregulāri.

No Doles salas puses brīva pieeja pie Sausās Daugavas ir iespējama gandrīz visur, bet ir četri upes posmi, kur ir vērojama lielāka ūdensputnu koncentrācija, – pie augšgala, pie Doles krācēm, pie Baltsēkļa (lejpus no Doles muižas) un pie Annuškas. Piezīmju grāmatiņā autors atzīmējis informāciju par visiem novērotajiem putniem konkrētajā upes posmā, norādot statusu, skaitu (vai vērtējumu), pie iespējas – arī putnu vecumu un dzimumu. Kopš 1997. gada atzīmēts arī novērojumu veikšanas laiks

(no–līdz) katrā no posmiem. Lai sagatavotu šo pārskatu, visi putnu novērojumi pārrakstīti datu bāzē MS Access programmā. Datu bāzes papildināšanai autors izmantojis arī citu novērotāju sniegtu informāciju, kuru ieguvis privāti, – no Agra Celmiņa apkopotās informācijas Putni.lv datu krājumā, no e-pasta sarakstes grupas “Putni”, no portāla Dabasdati.lv, kā arī publicētu informāciju. Šajā datu bāzē pašlaik ir 2096 ieraksti par periodu no 20.05.1990. līdz 27.05.2017., no tiem 77% ir autora veikti novērojumi.

Sugu apraksti

Kopskaitā datu bāzē ir savākta informācija par 82 Sausajā Daugavā novērotajām putnu sugām. 1. tabulā apkopota informācija par 72 sugām, bet no tām zemāk ir detalizētāki apraksti par 45 sugām, ieskaitot datus par fenoloģiju, ligzdošanu, lielākajām koncentrācijām u.c. Savukārt 2. tabulā ir apkopoti dati par 14 ziemojošu sugu lielāko novēroto īpatņu skaitu ziemas mēnešos (decembris–februāris) pēdējās 26 sezonās (1991./92.–2016./17. gadā).

Mazais dūkuris

Tachybaptus ruficollis
Neregulārs ziemotājs, no 26 ziemas sezonām ir zināmi 1–2 īpatņu novērojumi astoņās sezonās. Ziemas laikā novērots galvenokārt Doles krācēs (7 novērojumi) un pie augšgala (3 novērojumi). Iespējams, ka daļa no putniem ziemas laikā pārlido uz/no Dārziņu attekas, kur novērotas lielākās koncentrācijas (līdz 7 īpatņiem vienlaikus; Matrozis 2016). Vismaz periodā no 1992. līdz 2006. gadam atzīmēta neregulāra šīs sugas ligzdošana Doles salā (zivju diķos un t.s. Lebjavas diķī pie Doles kapiem), iespējams, ka šie putni novēroti arī Sausajā Daugavā. Zināmu novērojumu ārpus ligzdošanas laika Sausajā Daugavā ir maz: no 27. līdz 31.08.1994. divi putni uzturējušies no sākuma posmā pie Doles muižas, bet vēlāk – pie augšgala. Ir zināmi trīs novērojumi rudens mēnešos (pa vienam putnam): 22.10.2006. leļpus Doles

muižas, 30.10.2012. pie augšgala un 27.11.2004. Doles krācēs. Sakarā ar slēpto dzīvesveidu (ieraugot cilvēku, ātri slēpjas augājā), domājams, ka mazie dūkuri uzturas Sausajā Daugavā daudz biežāk, īpaši migrāciju periodos.

Cekuldūkuris *Podiceps cristatus*

Pavasaros pirmie putni atlido, sākot ar marta 3. dekādi: 24.03.2016. (1), 04.04.2004. (1), 05.04.1992. (2), 10.04.1994. (3), 16.04.1993. (2), 17.04.2013. (1), 19.04.2000. (1). Vismaz kopš 1992. gada atzīmēta 1–3 pāru ligzdošana. Pēdējie novērojumi rudenī atzīmēti oktobrī: 15.10.2000. (13), 22.10.2006. (6), bet viens novērojums ir zināms no 30.11.2004. (1). Periodā no novembra beigām līdz marta pēdējai dekādei Sausajā Daugavā nav novērots.

Zivju gārnis *Ardea cinerea*

Sausā Daugava ir viena no nedaudzajām regulārajām šīs sugas ziemošanas vietām Latvijā. Pirmais novērojums atzīmēts 2000./01. gada ziemas sezonā, kad 10.12.2000. uz Annuškas sēkļa novērots bars no 23 putniem. Turpmāk zivju gārņi ziemas mēnešos atzīmēti katru sezonu (17 sezonas). Skaitis ziemas sā-

kumā vienmēr ir lielāks, vēlāk daļa gārņu aizlido uz citām ziemošanas vietām vai iet bojā, tāpēc līdz ziemas beigām paliek tikai apmēram puse no tiem, kuri atzīmēti decembrī. Lielāki bariņi janvārī novēroti: 29.01.2012. (10), 21.01.2006. (12), 03.01.2009. (12), 05.01.2008. (27). Ziemas mēnešos Sausajā Daugavā vairāk šīs sugas novērojumu ir no augšgala posma (45 no 75 jeb 60%), kur šie putni, domājams, arī nakšņo kokos, un no Doles krācēm (24 no 75 jeb 32%), kur tie barojas. Pēc vizuālajiem novērojumiem ziemas laikā, zivju gārņi aktīvi pārvietojas gan uz Ceļa Daugavu, kur barojas galvenokārt leļpus Dārziņu attekas kanāla slūžām, gan uz pašu Dārziņu atteku. Sakarā ar regulārajiem ziemotājiem, ziņas par pavasara migrantiem ir tikai gadījuma (piemēram, 14.03.1999. divi putni novēroti lidojumā). Ārpus ziemošanas laika zivju gārņi novēroti neregulāri, lielākās koncentrācijas atzīmētas 27.06.1992. (20) un 30.07.1994. (15).

Paugurknābja gulbis *Cygnus olor*

Regulārs ziemotājs vismaz kopš 1991./92. gada sezonas. Maksimālais ziemotāju skaits atzīmēts aukstajā 1993./94. gada sezonā

Foto: R. Matrozis

Doles muižas parka dobumainie koki ir lielās gauras ligzdošanas vieta. 20.12.2003.

Foto: M. Kalniņš

Sausā Daugava ir viena no paugurknābja gulbju pētišanas vietām Rīgas apkārtnē. Periodā no 1993. līdz 2009. gadam šeit apgredzenoti 87 īpatņi, bet no 1992. līdz 2016. gadam ir iegūtas 216 kontroles (nolasīti 125 gredzeni, to skaitā 13 Lietuvas, 4 Igaunijas un 1 Somijas gredzens). Spriežot pēc gredzenoto gulbju kontrolēm, neliela daļa ziemotāju no Sausās Daugavas pārlido uz tuvākajām barošanas vietām – Dārziņu atteku un Daugavas posmu no Rīgas HES līdz Ķengaragam. 21.12.1997. Ruslans Matrozis Doles krācēs.

(05.02.1994., kopā uzskaitīti 183 putni (no tiem tikai 4 jaunie): 153 – Doles krācēs un 30 – pie augšgala), bet, sākot ar 21. gs. otro gadu desmitu, ziemotāju skaits būtiski samazinājies, pēdējos gados vienlaikus nepārsniedzot 10 īpatņu. Pavasaros koncentrācijas neveido, nelielas neligzdotāju grupas atzīmētas līdz jūlija sākumam: 06.06.1992. (4), 12.06.1994. (10), 08.07.2000. (4). Pēc spalvu nomaiņas rudenī pirmie neligzdotāji atzīmēti, sākot ar septembra beigām: 25.09.1997. (14), 03.10.1992. (2). Ligzdošana Sausajā Daugavā ir zināma kopš 1999. gada, domājams, ka kopš tā laika ligzdoja neregulāri (viens pārsniedzot pierādīta 1999.–2003., 2013., 2015., 2016. gadā). Lielākas koncentrācijas novērotas, sākot ar oktobra beigām un novembrī, kad, domājams, atlido vietējie ziemotāji: 05.11.1995. (21), 27.10.1992. (28), 25.11.2001. (35), 17.10.2009. (42), 18.11.1992. (77).

Ziemeļu gulbis *Cygnus cygnus*
Sausā Daugava ir viena no nedaudzajām regulārajām šīs sugas ziemošanas vietām Latvijā, vismaz

kopš 1992./93. gada sezonas. Ziemotāju grupas novērotas gandrīz katru ziemu, izņemot 1996./97. un 2007./08. gada sezonas. Lielāki bari novēroti: 02.01.2015. (13), 15.01.2011. (13), 01.02.2009. (15), 14.02.2017. (17). Ziemas mēnešos vairāk novērojumu pie augšgala (60 no 95 jeb 63%) un Doles krācēm (31 jeb 32%). Ziemas laikā gulbji regulāri pārvietojas no Sausās Daugavas uz Dārziņu atteku un Ceļa Daugavu. Migrāciju periodos ziemeļu gulbji Sausajā Daugavā koncentrācijas neveido, pavasaros pēdējie novērojumi atzīmēti aprīlī un maija sākumā: 01.04.2005. (9), 04.04.2004. (7), 16.04.1993. (4), 06.05.1993. (1). Vasarā nav sastopams, bet rudens mēnešos atlido, sākot ar oktobra beigām: 20.10.2001. (3 *ad.*¹ ar 3 *juv.*²).

Meža pile *Anas platyrhynchos*
Sastopama visu gadu. Lielākas koncentrācijas Sausajā Daugavā atzīmētas 20. gs. 90. gadu pirmajā pusē, kad šīs sugas Rīgas un tās ap-

¹ *Ad.* - *adult* (pieaugušais putns).

² *Juv.* - *juvenile* (jaunais putns savā pirmajā dzīves gadā).

kārtnes populācijas skaits ir ievērojami pieaudzis četru siltu ziemu (1988./89.–1991./92.) rezultātā. Ņemot vērā apstākli, ka ūdensputnu medības Sausajā Daugavā ir aizliegtas, tieši šajā vietā medību periodos novērotas lielākas meža pīļu koncentrācijas, piemēram, 25.09.1993. (1000), 07.09.1996. (1000), 09.09.1995. (1100). Pieaugot cilvēku (makšķernieku, atpūtnieku) klātbūtnei, īpaši ar motorizētu ūdenstransportu, kopš 21. gs. pirmā gadu desmita meža pīļu skaits būtiski samazinājies, līdzīgā laikā nepārsniedzot dažus simtus īpatņu. Sausajā Daugavā meža pīles ir regulārs ligzdotājs (vismaz 1–4 perējumi gadā). Ziemas mēnešos šeit parasti uzturas līdz 200–300 īpatņu, bet bargākos laika apstākļos neaizsalstošajos posmos novērotas arī lielākas koncentrācijas: 03.01.2009. (656), 14.01.1994. (1130). Atkarībā no apstākļiem daļa no ziemojošajām pīlēm maina barošanās vietas, pārlidojot uz Dārziņu atteku un Daugavas posmu no Rīgas HES līdz Ķengaragam. Par to liecina atsevišķi novērojumi par netipiskas krāsas pīlēm (piemēram, daļēji albīni).

Baltvēderis *Anas penelope*

Ziemas mēnešos ir zināmi seši novērojumi piecās sezonās (no 26), kad kopā ar citiem ūdensputniem atzīmēti 1–2 īpatņi. No tiem tikai vienā gadījumā baltvēderis novērots atkārtoti (pēc sešām dienām), bet pārējie novērojumi tikai vienā dienā. Pirmie novērojumi pavasara mēnešos atzīmēti, sākot ar martu: 09.03.2014. (4), 01.04.2005. (2), lielāki bariņi novēroti aprīlī: 11.04.1992. (45), 16.04.1993. (45), 10.04.1994. (60), bet pēdējie novērojumi ir zināmi maijā: 10.05.2012. (1). Pēcligzdošanas sezonā novērots, sākot ar augusta vidu: 15.08.2002. (4), 31.08.1994. (11), lielāki bari novēroti oktobrī: 15.10.2000. (22), 03.10.1992. (50).

Kriklis *Anas crecca*

Neregulārs ziemotājs, 1–2 putni atzīmēti četrās sezonās (no 26), vairāk novērojumu posmā pie

augšgala, to skaitā arī ilgstoši (piemēram, viens tēviņš novērots no 15.01. līdz 19.02.2005.). Domājams, ka ziemojoši īpatņi regulāri maina tuvumā esošās uzturēšanās vietas atkarībā no apstākļiem. Līdzīgi – neregulāri un īslaicīgi – krīkļi atzīmēti arī Dārziņu attekā (Matrozis 2016), Lucavsalas apkārtnē (Bieķengrāvī un Bišumuižas grāvī) u.c. Pavasara migrācijas periodā novērots, sākot no aprīļa vidus – 12.04.2005. (2), 16.04.1993. (5) – līdz pat jūlijam, bet visai nelielā skaitā, parasti vientuļi īpatņi, retāk nelieli bariņi (līdz 5). Lielākā skaitā atzīmēts augustā: 11.08.1992. (30), 15.08.2002. (20), 31.08.1994. (20).

Priekške *Anas querquedula*

Sausajā Daugavā novērota no aprīļa beigām – 27.04.2010. (2), 29.04.1992. (1) – un līdz septembra beigām: 22.08.1992. (30), 27.08.1994. (25), 25.09.1993. (40). Atzīmēts, ka 20. gs. 90. gados priekške bija sastopama lielākā skaitā (pavasaros novēroti bariņi līdz 16 īpatņiem, bet pēcligzdošanas sezonā – līdz pat 40 īpatņiem), bet, sākot ar 21. gs. pirmo gadu desmitu, no Sausās Daugavas ir zināmi tikai daži gadījuma novērojumi (1–4 īpatņi).

Cekulpīle *Aythya fuligula*

Neregulārs ziemotājs, atzīmēta astoņās sezonās (no 26), parasti 1–3 putni, retāk lielāki bariņi: 09.12.2006. (13) un 15.01.2012. (15). Pavasaros lielākā skaitā novērotas aprīļa pirmajā pusē, piemēram, 10.04.1994. (220). Ligzdošanas sezonā (maiņa otrajā pusē–jūlijā) novēroti atsevišķi īpatņi vai nelielas grupas (līdz 6), pārsvarā tēviņi. Lielākā skaitā novērota, sākot ar augusta beigām: 31.08.1994. (32), 13.09.1992. (15), 25.09.1993. (70), koncentrācijas atzīmētas oktobra otrajā pusē: 22.10.2006. (50), 27.10.1992. (30), 31.10.1993. (30).

Gaigala *Bucephala clangula*

Regulārs ziemotājs nelielā skaitā, vidēji novēroti bariņi līdz 20–30 īpatņiem, bet reizēm atzīmēts arī lielākā skaitā: 15.01.2011. (45),

Foto: A. Kuročkins

Gaigalas lidojumā virs Sausās Daugavas, 16.02.2012.

14.01.2017. (67), 20.02.2000. (100). Ziemas mēnešos novērota visās vietās, kas ir brīvas no ledus. Pavasaros lielākas koncentrācijas novērotas martā: 18.03.1995. (32), 14.03.1999. (45), 01.03.1992. (50), bet pēdējie novērojumi atzīmēti maijā: 05.05.2008. (2), 06.05.1993. (4), 10.05.1992. (1). Sausajā Daugavā gaigalas neligzdo, tuvākās neregulārās šīs sugas ligzdošanas vietas ir zināmas no Dārziņu attekas (2008., 2016.) un diķa pie “Lejas Pavāriem” aiz Ķekavas (2011., A.Platais). Pēcligzdošanas sezonā Sausajā Daugavā novērota, sākot ar augusta otro dekādi: 11.08.1992. (8), 14.08.1993. (3), 16.08.1997. (2), 27.08.1994. (15), maksimumu sasniedzot septembra beigās un oktobrī: 25.09.1993. (100), 23.10.1992. (200).

Mazā gaura *Mergus albellus*

Sausajā Daugavā sastopama nepilnus sešus mēnešus, no oktobra līdz aprīlim. Pirmie rudens migranti novēroti oktobra otrajā pusē: 15.10.2000. (2), 23.10.1992. (1 tēviņš ziemas tērpā), 29.10.2009. (4), 31.10.1993. (3). Neregulārs ziemotājs, atzīmēta 16 ziemas sezonās (no 26), spriežot pēc novēroto putnu skaita, regulāri maina ziemoša-

nas vietas, reti uzturas vienā vietā ilgstošāk (Sausajā Daugavā maksimāli līdz dažām nedēļām). Pavasaros novērota līdz aprīļa vidum: 04.04.2004. (9+4), 10.04.1994. (6), 11.04.1992. (2), 16.04.1993. (2). Lielāki bariņi vienlaikus atzīmēti ziemas pirmajā pusē, kad vēl notiek aktīvā rudens migrācija, un marta vidū–aprīlī, kad notiek pavasara migrācija: 08.12.2007. (15), 15.01.2012. (10) un 18.03.2017. (15), 04.04.2004. (9). Pēc novērojumu skaita Sausā Daugava ir viena no šīs sugas regulārajām uzturēšanās vietām Rīgā un tās apkārtnē.

Lielā gaura *Mergus merganser*

Daugavas posms no Rīgas HES līdz Ķengaragam ir regulāra šīs sugas uzturēšanās vieta, īpaši gada aukstajos mēnešos (Matrozis 2014, 2015). Arī Sausajā Daugavā lielās gauras novērotas visu gadu. Lielāki bariņi parasti nepārsniedz 50–100 īpatņu, bet reizēm novērotas lielākā skaitā: 14.01.1994. (200), 03.02.2000. (250), 12.01.1992. (300). Vairākkārt novērots, ka gauras nomedijušas nēģus. 11.02.2001. pie Doles krācēm iztraucēts vistu vanags, kas uz akmens plūkājās spalvas tikko noķertam lielās gauras

Foto: A. Kuročkins

Ziemojošie ūdensputni – zivju gārņi, mazā gaura un lielā gaura. Sausās Daugavas augšgals, 04.01.2011.

tēviņam. Vanags nav varējis tālu aiznest samērā pasmago gauru, tāpēc uzsācis barošanos turpat uz vietas, neskatoties uz lielo troksni no pelēko vārnu puses. Pirmo reizi ligzdošana Sausajā Daugavā atzīmēta 28.05.2002., kad A.Platais pie Doles muižas novērojis t.s. bērnu dārzu – divas mātītes ar 30–31 mazuļi. Tai pašā gadā 8. jūnijā viņš Doles muižas parkā novērojis mātīti, kas ielidojusi koka dobumā (ap 20 metru no zemes). Turpmākajos gados ir zināmi vairāki gadījuma novērojumi: mātīte ar septiņiem mazuļiem novērota 08.07.2003. pie augšgala, 02.05.2010. Doles muižas parkā A.Platais novēroja dobumā perējošu mātīti, bet 08.05.2016. M.Stūrītis Doles krācēs atzīmēja perējumu (mātīte ar 3 mazuļiem). Domājams, ka tieši Doles muižas parka vecie koki nodrošina šai sugai ligzdošanas iespējas pie Sausās Daugavas, jo citur lielu dobumainu koku ir samēra maz. Pēc autora novērojumiem, sākot ar 20. gs. 90. gadu beigām daudzi Doles muižas parka vecie koki tika vēja nogāzti vai nocirsti, mazinot iespēju gaurām atrast ligzdošanai piemērotu dobumu. 2016.–2017. gadā daži šīs sugas perējumi novēroti arī Ķekaviņas upē un tās pietekās (A.Ikertas novērojumi: 04.05.2016. mātīte ar 7 mazuļiem,

30.04.2017. mātīte ar 5 mazuļiem), iespējams, ka vēlāk šie perējumi pārvietojas uz Sauso Daugavu. Pavasara beigās neligzdojošie putni aizlido uz spalvu maiņas vietām, pēdējie novēroti maija otrajā pusē (piemēram, 21.05.2009., 2 tēviņi). Rudens mēnešos reizēm ir grūti atšķirt vietējos ligzdotājus no pirmajiem migrantiem, tāpēc fenoloģiskie dati ir tikai gadījuma. Domājams, ka neligzdojošās lielās gauras lielākā skaitā atlido, sākot ar septembra beigām un oktobrī: 25.09.1993. (40), 18.10.1992. (100), sasniedzot maksimumu novembra pirmajā pusē: 05.11.1995. (400), 06.11.1992. (400), kad, iespējams, ierodas vietējie ziemotāji.

Niedru lija

Circus aeruginosus

Sausajā Daugavā ir zināmi 12 novērojumi, no maija līdz septembrim. Informācijas par ligzdošanu nav, bet tā ir iespējama niedru audzēs pie augšgala un pie Baltsēkļa. Piemēram, 31.08.1994. pie Doles krācēm novērota mātīte ar diviem jaunajiem putniem. Vairāk novērojumu ir rudens migrācijas laikā no augusta vidus (14.08.1993.) līdz septembra beigām (25.09.2016), kad novēroti virs niedrājiem medījošie vai lidojošie īpatņi.

Dumbrcālis *Rallus aquaticus*

Pēdējos desmit gados Sausās Daugavas posms pie augšgala ir zināms kā samērā regulāra dumbrcāļu ziemošanas vieta. Pirmais novērojums atzīmēts 11.02.2007., kad atrasts viens beigts putns (spalvu čupa), savukārt 2008./09. gada ziemas sezonā Rīgā un tās apkārtnē aprobēta metode šīs sugas konstatēšanai, atskaņojot dumbrcāļa balss/dziesmas ierakstu, kas devusi labus rezultātus, tai skaitā divi putni atsaukušies uz provocēšanu arī Sausajā Daugavā 14.01. un 22.02.2009. (Kuročkins, Matrozis 2010). Turpmāk 1–2 īpatņu novērojumi ir zināmi piecās ziemas sezonās (2012./13.–2016./17.). Ārpus ziemas perioda šai sugai uzmanība netika pievērsta, bet, spriežot pēc piemērotā biotopa, ligzdošana ir iespējama turpat niedrāju rajonā pie augšgala.

Laucis *Fulica atra*

Ziemas mēnešos sastopams neregulāri, tikai Doles krācēs un reizēm arī posmā lejpus Doles muižas. Janvārī novērots piecās sezonās (no 26), nelielā skaitā (1–4 īpatņi), bet 2008./09. gada sezonā atzīmēts netipiski lielā skaitā: 03.01.2009. (97) un 01.02.2009. (42). Pavasara migrācijas laikā Sausajā Daugavā koncentrācijas neveido, maksimums –

novērots 10 pāru (28.05.1993.). Vismaz kopš 1992. gada daži pāri (līdz 5) regulāri ligzdoja. 20. gs. 90. gadu pirmajā pusē Sausās Daugavas posmā starp Baltsēkli un Alejām novērotas neligzdojošo īpatņu spalvmetēju koncentrācijas: 14.08.1993. (100), 27.08.1994. (400), bet, sākot ar 21. gs. pirmo gadu desmitu, šajā upes posmā stipri palielinājies ūdenstransporta kustības apmērs (makšķernieki, atpūtnieki) tieši augustā, kā rezultātā spalvmetēju koncentrācijas pazuda (23.08.2008. atzīmēts tikai 15 īpatņu, bet 17.08.2013. nav redzēts neviens laucis). Rudens mēnešos lielāki bari novēroti arī 1990. gadu sākumā: 18.09.1992. (300), 25.09.1993. (400), bet līdzīgā laikā 21. gs. otrajā gadu desmitā atzīmētas tikai nelielas grupas, piemēram, 25.09.2016. (60).

Jūras žagata

Haematopus ostralegus

Pirmie novērojumi pavasaros ir zināmi no marta beigām un aprīļa sākuma: 31.03.1991. (2), 31.03.1992. (1), 03.04.2005. (2). Vislielākā skaitā jūras žagatas Sausajā Daugavā un lauksaimniecības zemēs no Vimbrukroga/Alejas puses novērotas 20. gs. 90. gadu pirmajā pusē, piemēram, 11.04.1992. (11), 16.04.1993. (12), 10.04.1994. (32). Pēc literatūras datiem, šajās vietās jūras žagatas ligzdoja, domājams, ka jau sākot ar 20. gs. 80. gadu beigām (Opermanis 1997). Par ligzdotāju pāru skaitu informācijas maz – veicot uzskaiti 02.05.1991., A.Platais uzskaitījis kopā piecus pārus, 10.05.1992. autors uz laukiem novērojis četrus pārus, bet 28.05.1993. – trīs pārus. Pakāpeniski minētā lauksaimniecībā izmantojamā teritorija aizaugusi, apbūvēta un transformēta, tāpēc pēdējie zināmie novērojumi šajās vietās attiecas uz 01.06.2002., kad A.Platais novērojis divus īpatņus, pieļaujot ligzdošanas iespēju. Lielākā skaitā jūras žagatas Sausajā Daugavā atzīmētas, sākot ar jūnija beigām: 27.06.1992. (20), 01.07.1993. (5), 07.07.1992. (15), bet pēc jūlija vidus novērojumi nav zināmi (laika ziņā pēdējais novērojums 11.07.2002. (3)).

Upes tilbīte *Actitis hypoleucos*
Pavasaros pirmās novērotas, sākot ar aprīļa beigām: 29.04.1992. (1), 03.05.2017. (1), 06.05.1993. (2), 06.05.1994. (5). Domājams, ka Sausajā Daugavā atsevišķi pāri arī ligzdoja, par ko liecina gadījuma novērojumi Doles krācēs: 06. un 27.06.1992. (1–2) un 01.07.1993. (4). Pēcligzdošanas periodā lielākā skaitā atzīmētas, sākot ar jūlija beigām: 30.07.1994. (10), 15.08.2002. (10+10), bet vēlākais novērojums atzīmēts 11.09.1991. (1).

Vistilbe *Lymnocyptes minimus*
Sausās Daugavas posms pie augšgala ir piemērots biotops šīs sugas pārziemošanai. Sakarā ar slēpto dzīves veidu vistilbes konstatēšanai nepieciešams veikt speciālās uzskaites, kājām izstaigājot piemērotās vietas (kanālu krastus un avotājus). Ir zināmi sekojoši novērojumi: 25.12.2005.–04.02.2006. (1), 03.01.2009. (1), 17.01.2014. (1), 24.01.2015. (1), 10.–16.01.2016. (2–3).

Bridējputnu koncentrācijas

20. gs. 90. gados autors regulāri veicis bridējputnu novērošanu, kājām izstaigājot Sausās Daugavas sēkļus (pie augšgala, Doles krāces un pie Annuškas). Tieši šīs uzskaites labi parāda Sausās Daugavas sēkļu nozīmi migrējošajiem bridējputniem, kurus, veicot novērojumus no krasta (vērojot ar binokli vai teleskopu), īpaši ar veģetāciju aizaugušajos upes posmos, ir pagrūti ieraudzīt (reizēm tikai lidojumā). Kopā novērots 19 sugu, to skaitā arī reti sastopamā **terekija** *Xenus cinerea*, kura novērota posmā pie augšgala 06.05.1994. Labākās uzskaites pa mēnešiem: 06.05.1993. (8 sugas, 50 īpatņu), 06.06.1992. (7 sugas, 58 īpatņi), 30.07.1994. (9 sugas, 96 īpatņi), 27.08.1994. (10 sugu, 82 īpatņi). Lielākais novērotais skaits pēc sugām: **parastais šņibītis** *Calidris alpina alpina* – 30.07.1994. (35), **trulītis** *Calidris minuta* – 27.08.1994. (5), **upes tārtiņš** *Charadrius dubius* – 06.06.1992. (10), **mērkaziņa** *Gallinago gallinago* – 11.08.1992. (15), **gugatnis** *Philomachus pugnax* –

27.08.1994. (30), **tumšā tilbīte** *Tringa erythropus* – 06.05.1993. (10), **purva tilbīte** *Tringa glareola* – 27.08.1994. (15+17), **lielā tilbīte** *Tringa nebularia* – 14.08.1993. (8), **plavu tilbīte** *Tringa totanus* – 06.06.1992. (30, lielākajā barā – 23). Domājams, Sausās Daugavas sēkli nodrošina ar atpūtas un barošanās vietām reizēm vienlaikus līdz dažiem simtiem bridējputnu.

Kaijveidīgo putnu novērojumi

Vislielākā skaitā novērotas **sudrabkaijas** *Larus argentatus*, lielāki bari atzīmēti ziemas mēnešos: 23.02.2002. (500), 05.12.2004. (500), 13.02.1999. (700), bet parasti bariņi nepārsniedza 30–50 īpatņu. Ārpus ziemas perioda novēroti atsevišķi īpatņi, visai reti – lielākas koncentrācijas: 25.09.2009. (300), 25.09.1993. (400). Otrā biežāk sastopamā suga ir **lielais ķirīs** *Larus ridibundus*, kuru var novērot gandrīz visu gadu. Lielākā skaitā atzīmēts pavasarī: 21.03.1991. (45, pirmie migranti), 05.05.2008. (50). Vasaras un rudens mēnešos novēroti atsevišķi īpatņi vai nelieli bariņi (līdz 15). Ziemā ir zināms tikai viens sastapšanas gadījums, kad 08.01.1993. posmā pie augšgala A.Celmiņš novērojis jauno putnu. Ziemas mēnešos Sausajā Daugavā visai regulāri novērota arī **melnspārnu kaija** *Larus marinus*, kas specializējas zivju atņemšanā lielajām gaurām. Parasti novēroti vientuļi putni, kuri peldēja gauru bariņos vai stāvēja vai gulēja uz ledus. Tikai retākos gadījumos novērotas lielākas koncentrācijas, piemēram, 14.01.1994. pie Doles krācēm un posmā leļpus uzskaitīts 60 īpatņu. Turpat šajā barā novērota visai reti Latvijā ziemojošā **Baltijas reņģu kaija** *Larus fuscus fuscus* – viens nepieaugušais īpatnis (3. dzīves gada)³. Arī aukstajā 2013. gada pavasarī, kad ledus sega no Daugavas pazuda tikai aprīļa vidū, 18.04.2013. I.Grīnerte uz ledus novēroja trīs reņģu kaijas pieaugušus īpatņus. **Kajakam** *Larus canus* no Sausās

³ Domājams, ka šo pašu putnu autors novērojis arī Daugavā pie Dārziņiem 12.02.1994.

Daugavas ir zināmi tikai trīs novērojumi: 27.06.1992. (2 *ad.*), 03.02.2000. (1 *ad.*), 21.12.2013. (1).

No zīriņiem visbiežāk sastopams **upes zīriņš** *Sterna hirundo*, kam ir zināmi 11 novērojumi no aprīļa beigām (29.04.1992.) līdz jūlija beigām (26.07.1999. (2 *ad.*, 1 *juv.*). Parasti novēroti vientuļi īpatņi (1–3), retāk – lielākas grupas (06.05.1993. (10), 02.07.2010. (10)). **Mazais zīriņš** *Sterna albifrons* novērots visai neregulāri, ir zināmi četri novērojumi pavasara migrācijas laikā maijā: 10.05.1992. (2), 13.05.2005. (2), 15.05.2015. (4), 27.05.2017. (1). Savukārt 25.05.1991. A.Platais Sausajā Daugavā atzīmējis ap 20 īpatņus, ar piebildi, ka uz lauka pie Zušiem varētu ligzdot ap 10 pāru. Tajā gadā viņš šo sugu novērojis barojoties virs Sausās Daugavas visai regulāri. Pēc ligzdošanas laikā Sausajā Daugavā ir zināmi arī **melnā zīriņa** *Chlidonias niger* gadījuma novērojumi: 02.07.2010. (3), 28.06.2011. (1).

Zivju dzenītis *Alcedo atthis* Regulāri sastopama suga gan Sausajā Daugavā, gan arī apkārtņē esošajās upītēs un grāvjos. Pirmie zināmie novērojumi no Sausās Daugavas ir no 14.03.1992., kad A.Platais, apsekojot šo upi visā garumā, novērojis divus īpatņus. Speciāli ligzdošanas vietas šai sugai netika meklētas, bet, spriežot pēc regulārajiem novērojumiem ligzdošanas laikā, atsevišķi pāri ligzdoja Doles stāvkrastā pretī Baltsēklim. Vismaz kopš 1992./93. gada ziemas sezonas neregulāri 1–2 īpatņi novēroti ziemas periodā (atzīmēts 16 sezonās no 26), visvairāk novērojumu no Bērzes kanāla ietekas rajona (21 novērojums no 25 jeb 84%), bet retāk pamanīts Lebjavas upes ietekas rajonā un Doles krācēs (4 novērojumi). Rudens mēnešos 1–2 putni novēroti gan pie augšgala, gan Doles krācēs, gan Baltsēkļa apkārtņē.

Krastu čurkste *Riparia riparia* Šai sugai ir zināms vēsturiskais novērojums, proti, 1949. gadā (31.07.–

21.08.) Viktors Eglītis (1916–1984) apgredzenoja 58 krastu čurkstes (*juv.*, *ad.*) Doles salas kolonijā, apmēram 1 km uz ziemeļiem no Doles muižas⁴ (izskatās pēc Doles stāvkrasta pretī Baltsēklim). Domājams, ka arī turpmākajos gados šo smilšaino stāvkrastu čurkstes izmantoja ligzdošanai, piemēram, autora pierakstos 27.10.1992. atzīmēts, ka ir redzamas vairākas krastu čurkstu aliņas. Sausās Daugavas krastā ir zināma arī cita ligzdošanas vieta – nelielajā smilšu nogāzē pie Annuškas – 23.07.1992. tur atrasta apdzīvota šīs sugas kolonija ar 120 aliņām (ligzdās bija palieli mazuļi). Turpmākajos gados krasta erozijas dēļ krastu čurkstes šeit vairs neligzdoja. Par šīs sugas fenoloģiju Sausajā Daugavā ir maz datu: pavasaros pirmie putni atlidoja jau maija sākumā – 02.05.1991. (4), bet pēdējie novēroti augustā – 10.08.2000 (4).

Ūdensstrazds *Cinclus cinclus* Neregulāri sastopams ziemā Sausās Daugavas augšgalā – kanāla ietekas vietā Doles salas krastā (pie Vēverbūmaņiem) un Bērzes kanālā. Pirmais novērojums ir zināms no 22.01.1995., kad tur vienu putnu novērojis A.Celmiņš. Ziemas mēnešos abās vietās atzīmēts deviņās sezonās (no 26). Pirmie putni atlido, sākot ar novembra beigām: 21.11.1999. (1, Bērzes kanālā), 25.11.2001. (1 pie Doles salas kanāla ietekas, 2 Bērzes kanālā), bet pēdējie atzīmēti līdz februāra 2. dekādei: 11.02.2001. (2), 19.02.2005. (1). Neregulāri atsevišķi ziemojošie ūdensstrazdi novēroti arī Ķekaviņas upē netālu no Sausās Daugavas (piemēram, 13.01.2016.).

Somzīlīte *Remis pendulinus* Pirmā informācija par somzīlīšu iespējamu ligzdošanu Sausajā Daugavā ir no 21.06.1991., kad A.Platais, apsekojot posmu no Ķekaviņas ietekas līdz augšgalam, atzīmēja divu putnu balsis ligzdošanai piemērotā biotopā. Pirmā zināmā ligzda atrasta 06.05.1994. pie augšgala,

bet 01.06.1994., veicot uzskaiti visā Sausās Daugavas posmā, A.Platais uzskaitīja sešus ligzdojošus pārus. Līdz šim ir zināmi vairāki šīs sugas ligzdošanas rajoni, visvairāk novērojumu pie augšgala, abās upes pusēs pie Doles krācēm, kā arī Doles salas pusē starp krācēm un augšgalu. Kopskaitā ir ziņas par Sausās Daugavas krastos atrastajām 10 ligzdām, no kurām viena bija novietota melnalksnī, četras bērzos un piecas vītolos. Jau no jūnija beigām jaunie putni kopā ar pieaugušajiem novēroti upes krastu augājā, piemēram, 27.06.1992., 09.07.1991. Kopējais ligzdotāju skaits gar Sausās Daugavas malu 20. gs. 90. gados ir vērtējams 3–6 pāri, bet 21. gs. pirmajos divos gadu desmitos 3–4 pāri. Jāatzīmē, ka bebru darbība (koku graušana, aizsprostu veidošana) Sausās Daugavas krastos negatīvi ietekmēja somzīlīšu iespējas atrast ligzdošanai piemērotus kokus.

Jūras putnu sugas

Atrodoties uz intensīvas ūdeņu putnu migrācijas ceļa, kas iet gar Daugavu un tās pietekām, arī Sausajā Daugavā laiku pa laikam novērotas t.s. jūras sugas, kas vairāk uzturas jūras piekrastes ūdeņos. Ņemot vērā apstākli, ka šādi gadījumi ir interesanti no faunistikas viedokļa, tālāk ir aprakstīti visi zināmie novērojumi.

Melnkakla gārgale *Gavia arctica* Vienīgais šīs sugas novērojums Sausajā Daugavā ir zināms no 23.–26.12.2014., kad U.Piterāns novērojis vienu putnu, kas intensīvi barojās posmā pie augšgala.

Ķerra

Aythya marila Pavasarī ir zināms viens novērojums – 11.04.1992. (3), vairāk novērojumu rudens migrāciju periodos, sākot ar septembra beigām un līdz decembrim: 25.09.2016. (2), 29.09.1991. (4), 03.10.2013. (2), 20.10.1991. (4), 09.12.2006 (2).

Melnā pile

Melanitta nigra Sausajā Daugavā novērota trīs reizes, visos gadījumos vientuļie jaunie putni vai mātītes: 19.01.1992. (1),

⁴ V.Eglīša atskaite par gredzenotajiem putniem par 1949. gadu, glabājas Latvijas Gredzenošanas centrā (LU Bioloģijas institūtā Ornitoloģijas laboratorijā Salaspilī).

1. TABULA. Lielākais novēroto putnu sugu īpatņu skaits (vienlaikus), 72 sugas, 1992.–2017.g.
TABLE 1. The largest phenological occurrence (at one time), 72 species, 1992–2017.

	Jan	Feb	Mar	Apr	Mai	Jūn	Jūl	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec
Melnkakla gārgale <i>Gavia arctica</i>												1
Mazais dūkuris <i>Tachybaptus ruficollis</i>	2	1						2		1	1	1
Cekuldūkuris <i>Podiceps cristatus</i>			2	8	20	4	14	13	20	20	1	
Jūras krauklis <i>Phalacrocorax carbo</i>			140									
Lielais dumpis <i>Botaurus stellaris</i>	1	1										
Lielais baltais gārnis <i>Egretta alba</i>				4	2		1	1	4		1	
Zivju gārnis <i>Ardea cinerea</i>	27	20	7	8		20	15	10	5	12	3	24
Melnais stārķis <i>Ciconia nigra</i>				1				1				
Paugurknābja gulbis <i>Cygnus olor</i>	156	183	130	42	14	10	8	5	14	42	77	107
Ziemeļu gulbis <i>Cygnus cygnus</i>	17	15	8	9	1					6	3	11
Mazais gulbis <i>Cygnus columbianus</i>										8		
Baltpieres zoss <i>Anser albifrons</i>				2					2			1
Sējas zoss <i>Anser fabalis</i>	1	1										
Meža zoss <i>Anser anser</i>	1	1	4	6					1	8	3	
Kanādas zoss <i>Branta canadensis</i>					1							
Baltvaigu zoss <i>Branta leucopsis</i>	8								2		1	
Meža pile <i>Anas platyrhynchos</i>	1130	510	275	330	50	30	250	400	1100	800	290	510
Pelēkā pile <i>Anas strepera</i>					2							2
Garkaklis <i>Anas acuta</i>	1	1	2	3			1					
Platknābis <i>Anas clypeata</i>				2			2	25		2		1
Baltvēderis <i>Anas penelope</i>	2		4	60	1			11	20	50	2	1
Kriklis <i>Anas crecca</i>	2	1	1	5	1	2	2	30	20	20		1
Priekške <i>Anas querquedula</i>				2	16	4	1	30	40			
Brūnkaklis <i>Aythya ferina</i>	1			50	4				4	5	5	
Cekulpile <i>Aythya fuligula</i>	15	5	10	220	20	6	2	32	70	50	10	13
Ķerra <i>Aythya marila</i>				3					4	4		2
Melnā pile <i>Melanitta nigra</i>									1			
Tumšā pile <i>Melanitta fusca</i>	1									1		1
Gaigala <i>Bucephala clangula</i>	67	100	50	20	4			15	100	200	400	39
Mazā gaura <i>Mergus albellus</i>	10	4	15	13						4	5	15
Lielā gaura <i>Mergus merganser</i>	300	251	300	30	33	1	8	X	40	500	400	200
Garknābja gaura <i>Mergus serrator</i>					2					3		
Jūras ērglis <i>Haliaeetus albicilla</i>	2	1										1
Zivjērglis <i>Pandion haliaetus</i>					1		1	1				
Niedru līja <i>Circus aeruginosus</i>					1	1	1	3	1			
Dumbrcālis <i>Rallus aquaticus</i>	2	1										2
Ormanītis <i>Porzana porzana</i>					1							
Ūdensvistīņa <i>Gallinula chloropus</i>	1						1					
Laucis <i>Fulica atra</i>	97	42	4	10	20	10	25	400	400	200	200	35
Jūras žagata <i>Haematopus ostralegus</i>			2	32	14	20	15					
Upes tārtiņš <i>Charadrius dubius</i>					2	10						
Smilšu tārtiņš <i>Charadrius hiaticula</i>								1				
Ķivīte <i>Vanellus vanellus</i>				10	15	12	13	5		7		
Parastais šņibītis <i>Calidris alpina</i>						2	35	11				
Temninka šņibītis <i>Calidris temminckii</i>								1				
Trulītis <i>Calidris minuta</i>							1	5				
Purva tilbite <i>Tringa glareola</i>					20	3	25	34				
Meža tilbite <i>Tringa ochropus</i>								1				
Upes tilbite <i>Actitis hypoleucos</i>				1	5	2	10	20	1			
Terekija <i>Xenus cinereus</i>					1							
Pļavu tilbite <i>Tringa totanus</i>				4	3	30	2					
Tumšā tilbite <i>Tringa erythropus</i>					10		1	1				
Lielā tilbite <i>Tringa nebularia</i>					1		4	8	1			
Melnā puskuitala <i>Limosa limosa</i>					1			2				
Sloka <i>Scolopax rusticola</i>	1									1		
Mērkaziņa <i>Gallinago gallinago</i>	1	1					3	15	1	4		1
Vistilbe <i>Lymnocyptes minimus</i>	1	1								2		1
Gugatnis <i>Philomachus pugnax</i>					3		3	30	3			
Lielais ķiris <i>Larus ridibundus</i>	1		45	1	50	2	15	5	3	1		
Kajaks <i>Larus canus</i>		1				2						1
Sudrabkaija <i>Larus argentatus</i>	400	700	300					1	400	14	150	500
Reņģu kaija <i>Larus fuscus</i>	1			3								
Melnsparņu kaija <i>Larus marinus</i>	60	13	1				1			10	10	20
Mazais ziriņš <i>Sterna albifrons</i>					20							
Upes ziriņš <i>Sterna hirundo</i>				1	10	1	10					
Melnais ziriņš <i>Chlidonias niger</i>						1	1					
Zivju dzenītis <i>Alcedo atthis</i>	2	1	2	1		1	2	1	2	1	2	1
Krastu čurkste <i>Riparia riparia</i>					X	X	X	X				
Ūdensstrazds <i>Cinclus cinclus</i>	2	2									2	2
Niedru strazds <i>Acrocephalus arundinaceus</i>					1	1	1					
Bārdzīlīte <i>Panurus biarmicus</i>	5										5	
Niedru stērste <i>Emberiza schoeniclus</i>			1				1			1		
Sugu skaits	32	24	21	29	35	24	35	34	26	29	21	27

regulāri sastopams regularly occurring neregulāri irregularly gadījuma novērojumi occasional observations X sastopama, bet precīzs skaits nav zināms occurring but the exact number is unknown

08.12.2007. (1), 01.10.2016. (1).
Pirmajā gadījumā novērota Doles krācēs, bet divos pārējos – posmā lejpus Doles muižas.

Tumšā pile *Melanitta fusca*

2016. gada rudenī Rīgas un tās apkārtnes iekšējās ūdenstilpēs ir reģistrēti vairāki (netipiski bieži!) šīs sugas novērojumi (visos gadījumos tie bija vientuļi putni): 23.10. Dārziņu attekā, 29.10. M. Baltezerā, 29.10. Ķīšezera Pils kaktā un 18.11. Daugavā pie Ķengaraga. Arī Sausajā Daugavā 18.09.2016. M. Stūritis nofotografējis divus putnus.

Garknābja gaura (*Mergus serrator*)

Ir zināmi divi novērojumi: 10.05.1992. (2 tēviņi) un 31.10.1993. (1 tēviņš, 2 mātītes).

Ieteikumi putnu vērotājiem

Mūsdienās putnošana Sausajā Daugavā vairāk domāta pastaigu maršrutiem, jo tūrisma infrastruktūra salā tikpat kā nav izveidota. Privātīpašumu dēļ ne visur var brīvi pieiet Sausajai Daugavai, daudzviet krasti pamatīgi aizauguši ar krūmājiem, tai skaitā arī pie Doles muižas, no kurienes agrāk bija labs skats uz Doles krācēm, turklāt siltajā gadalaikā ieeja Doles muižas parka teritorijā ir par maksu. Daudzu sugu ūdensputni migrāciju periodā ir samērā bailīgi, tāpēc, lai mazinātu putnu uztraukumu, ieteicams tos vērot no Sausās Daugavas krasta, izmantojot teleskopu. Bezledus periodā ar 8x binokli reizēm nav iespējams labi saskatīt ūdensputnus, kuri uzturas vairākus simtus metru no novērotāja. Turklāt ūdenstransporta klātbūtnes gadījumos putni pārlido tālāk no krasta vai slēpjas augājā. Nokļūšana uz Doles salu ar sabiedrisko transportu ir problemātiska, kursē tikai neregulārs autobusa maršruts no Salaspils. Uz Doles salu viegli var nokļūt ar privāto autotransportu vai velosipēdu, autoceļš iet arī paralēli Sausajai Daugavai, bet izturīgāki putnotāji varētu izvēlēties pastaigu maršrutu no Dārziņu puses vai no apdzīvotajām

2. TABULA. Ziemeļojošo ūdensputnu lielākais skaits (vienā dienā) attiecīgajā ziemas sezonā (decembris–februāris, 1991./92.–2016./17.).
TABLE 2. Maximum number (in one day) of counted wintering waterbirds during the winter months (December–February, 1991/92–2016/17).

Putnu suga / Ziemas periods	1991./92.	1992./93.	1993./94.	1994./95.	1995./96.	1996./97.	1997./98.	1998./99.	1999./00.	2000./01.	2001./02.	2002./03.	2003./04.	2004./05.	2005./06.	2006./07.	2007./08.	2008./09.	2009./10.	2010./11.	2011./12.	2012./13.	2013./14.	2014./15.	2015./16.	2016./17.
Mazais dūkuris <i>Tachybaptus ruficollis</i>		2	1					1		1						1		1	1	1						
Zivju gārnis <i>Ardea cinerea</i>										23	5	2	21	1	12	7	27	20	4	8	10	3	14	9	5	
Paugurknābja gulbis <i>Cygnus olor</i>	50	122	183	107	80	71	62	41	75	65	29	19	107	30	10	23	41	43	9	7	2	3	4	X	5	10
Ziemeļu gulbis <i>Cygnus cygnus</i>		8	2	10	1		3	7	3	4	12	3	15	3	3	9		16	4	13	12	11	6	13	7	17
Meža pile <i>Anas platyrhynchos</i>	100	450	1130	80	300	70	80	210	300	510	510	170	360	250	209	210	320	656	260	115	12	30	X	X	371	138
Kriklis <i>Anas crecca</i>		2									1			1		1										
Baltvedēris <i>Anas penelope</i>		1								2								1							1	
Cekulpile <i>Aythya fuligula</i>		1								6	3		3			13		1			15		1			
Gaigala <i>Bucephala clangula</i>	5	10	39	40	20	2	1	30	100	43	17	10	39	13	10	31	18	33	10	48	10	24	1	X	10	67
Mazā gaura <i>Mergus albellus</i>		2	3		1	2				5			5			4	15	3	3	1	4	2	6		6	4
Dumbrčālis <i>Rallus aquaticus</i>																1		2			1	1	2	1	2	
Laucis <i>Fulica atra</i>		4								1						8	3	97	1							
Zivju dzenītis <i>Alcedo atthis</i>		1	1				1	1	1	2		1	1	1	1		2		1	1	1	1			1	
Ūdensstrazds <i>Cinclus cinclus</i>				1						2	2	1		1	2										1	2

X – sastopama, skaits nav atzīmēts / occurring, number not recorded

vietām pretējā krastā. Ņemot vērā šīs vietas nozīmi ziemeļojošajiem ūdensputniem, noteikti ir jāturpina monitorings, kas šeit tiek veikts bez pārtraukuma pēdējos 30 gadus, īpašu uzmanību pievēršot grūtāk konstatējamām putnu sugām, kā lielajam dumpim, dumbrčālim un vistilbei. Lūgums putnotājiem savos novērojumus neturēt tikai savos bločinos, bet ievietot portālā Dabasdati.lv, lai mēs visi varētu sekot līdzi ūdeņu putnu populāciju stāvoklim Pierīgas ūdenstilpēs, kur daudzajām sugām ir novērotas nozīmīgas koncentrācijas gan migrāciju un ziemošanas periodos, gan arī ligzdošanas laikā. Arī Sausā Daugava ir viena no svarīgākajām ūdeņu putnu uzturēšanās vietām, tāpēc cerams, ka šis pārskats veicinās lielāku interesi šīs vietas apsekošanai no putnotāju puses!

Pateicības

Paldies maniem draugiem, ar kuriem daudzus gadus man bija iespēja veikt putnu vērošanu Sausajā Daugavā (kopīgu ekskursiju skaits un periods norādīts iekavās), kā arī par viņu novērojumiem un fotogrāfijām, ko izmantoju pārskata veidošanā: Mārtiņam Kalniņam (74, 1992–2017), Floriānam Savičam (17, 1992–2006), Dmitrijam Boiko (15, 2003–2007), Aleksejam Kuročkinam (12, 2003–2013) un Oļegam Miziņenko (7, 2008–2012). Sirsnīgs paldies manai sievai Egijai Skujiņai par kopīgajām ekskursijām (23, 1999–2015) un par atbalstu visos šajos gados. Īpašs paldies Ainim Platajam par vērtīgajām putnu uzskaitēm un fenoloģiskajiem novērojumiem no Sausās Daugavas pēdējos 30 gados! Tieši viņu mēs varētu uzskatīt par Sausās Dauga-

vas “pirmatklājēju”, kurš ar savām ilglaicīgākajām ornitoloģiskajām aktivitātēm būtiski papildinājis mūsu zināšanas par putnu sastopamību šajā Daugavas sāntekā. Pateicos arī Agrim Celmiņam par atsūtītajiem putnu novērojumiem no “putni.lv” krājuma, kā arī visiem putnu vērotājiem, kuru datus no dažādiem avotiem izmantoju datu bāzes papildināšanai un sugu sastopamības/fenoloģijas raksturošanai: K.Bernānam, J.Bērziņam, A.Celmiņam, A.Dekantam, E.Dzenim, K.Funtam, G.Grandānam, I.Grīnertei, A.Ikertai, M.Kilupam, A.Kleperam, A.Lezdiņam, A.Meinardam, U.Piterānam, E.Račinskim, R.Rekmanim, J.Siliņēvičam, M.Smiltņiekam, V. un E.Smisloviem, M.Stūrītim, M.Tīrumam, L.Vanagai, u.c.

Literatūra

- Dreimanis A. 1937. Sausā Daugava vai Doles Daugava? *Daba un zinātne* 2: 56.
- Efferts F. 1942. Daugavas ūdensceļš. *Satiksme un tehnika* 6: 1–4.
- Kuročkins A., Matrozis R. 2010. Dumbrčāļu *Rallus aquaticus* ziemošana Rīgā un Rīgas rajonā 2008./2009. g ziemā. *Putni dabā* 3. pielikums: 34–36.
- Matrozis R. 2006. Dārziņi un Doles sala. *Putni dabā* 16.4: 16–20.
- Matrozis R. 2009. Putni. – Grām. Dabas parka “Doles sala” dabas aizsardzības plāns. Rīga, ELLE: 54–61.
- Matrozis R. 2014. Putnošana Daugavas posmā Ķengaragā (2002–2014). *Putni dabā* 2014/4: 6–15.
- Matrozis R. 2015. Putnošana Daugavas posmā lejpus Rīgas HES (1991–2015). *Putni dabā* 2015/4: 14–25.
- Matrozis R. 2016. Putnošana Dārziņu attekā (1991–2016). *Putni dabā* 2016/4: 22–31.
- Opermanis O. 1997. Jūras žaģatas *Haematopus ostralegus* izplatība un ligzdošanas ekoloģija Latvijā: atšķirības starp piekrastes un iekšzemes biotopiem. – Grām. Jūras piekrastē ligzdojošo putnu ekoloģija. Disertācija bioloģijas doktora grāda iegūšanai. Latvijas Universitāte. Rīga: 51–65.
- Rezevskis K. 1923. Doles hidroelektriskā spēka stacija. *Latvijas inženieru un tehniķu kongresa biroja žurnāls* 1/2: 29–34.

Summary

Birdwatching on the Sausā Daugava River (1992–2017) /Ruslans Matrozis/

There are many interesting waterbird watching places near the city of Riga and one of them is the 8,2 km long Sausā Daugava River near Dole Island. After the Riga Hydroelectric Power Plant (HPP) was built in 1974, the Sausā Daugava River was closed by a 10–12 m high dam from the Rīga water reservoir, and the level of the river is now mostly dependant on the HPP regime. There are four river stages, which are important feeding and resting places for waterbirds or water related birds. During the last 25 years (1992–2017) a total of 82 species have been observed on Sausā Daugava. This article provides a short overview about the status, phenology and number of 72 species. Due to non-freezing waters during the winter season, even in severe conditions, this river is a regular wintering place for some hundreds, but sometimes up to 2000 waterbirds.